

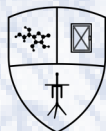
Lelkiségtörténeti kutatások múltja, jelene és jövője

az **ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség
Kutatócsoport**
által rendezett műhelykonferencia

2022. január 20.
PPKE BTK Sophianum
112-es terem

A rendezvény célja, hogy a tágabb értelemben vett lelkiségtörténettel foglalkozó kutatócsoportok, szakmai műhelyek képviselői bemutassák eddigi tevékenységüket, folyamatban lévő kutatásaikat, jövőbeli terveiket. A bemutatkozáson túl egy-egy tudományos előadást is hallhatunk a résztvevőktől. A workshop alatt a műhelyek kiadványaiból minden érdeklődő kedvére szemlélzhet.

ELKH
Eötvös Loránd
Kutatási Hálózat

A program

09.00–09.10 Vendégek köszöntése

☞1. szekció ☜

elnök: Bajáki Rita

09.15–09.45 Res Libraria Hungariae Kutatócsoport, Fragmenta Codicum

bemutatója: SARBAK Gábor, csoportvezető

előadás: LAUF Judit – ZSUPÁN Edina: *Kálmáncsehi Domonkos New York-i breviáriuma és misekönyve*

09.45–10.15 MTA–ELTE Lendület Liturgiátörténeti Kutatócsoport

bemutatója: HORVÁTH Balázs, a csoport tagja

előadás: FÖLDVÁRY Miklós, csoportvezető: *Thesaurus absconditus: A barokk kor szertartáskönyveinek liturgiátörténeti forrásértéke*

10.15–10.45 Res Litteraria Transylvaniae Vetus Irodalom- és Művelődéstörténeti Műhely

bemutatója: GÁBOR Csilla, csoportvezető

előadás: FARMATI Anna: *Kezdetnek itten különb-különb használatos írások... Szövegek, írók és olvasók Erdélyben*

10.45–11.00 szünet

☞2. szekció☜

elnök: Armando Nuzzo

11.00–11.30 Kora Újkori Jezsuita Iskoláztatás Kutatócsoport

bemutatója: FAZEKAS István, csoportvezető

előadás: KÁDÁR Zsófia – FAZEKAS István: *Nyugat-magyarországi jezsuita gimnáziumi anyakönyvek társadalomtörténeti tanulságai (Pozsony, Győr, Nagyszombat)*

11.30–12.00 MTA–PPKE Fraknoi Vilmos Római Történeti Kutatócsoport

bemutatója: TUSOR Péter, csoportvezető

előadás: TUSOR Péter: *A bécsi pápai nunciatura jelentése a rendi szervezkedésről (1665. november)*

12.00–12.30 Pázmány Péter Kutatócsoport

bemutatója: HARGITTAY Emil, csoportvezető

előadás: AJKAY Alinka – HARGITTAY Emil: *„Calvinus hiszekegy Istene” – a legújabb kutatási eredmények*

12.30–13.30 ebédszünet

☞3. szekció☞

elnök: Hargittay Emil

13.30–14.00 A kora újkori unitárius prédikációirodalom története Erdélyben és Magyarországon

bemutatója: LOVAS Borbála, csoportvezető

előadás: MOLNÁR Dávid: *Kivételes unitárius kompilációk a 17. század végétől*

14.00–14.30 MTA BTK Lendület – Hosszú Reformáció Kelet Európában 1500–1800

bemutatója: MÓRÉ Tünde, a csoport tagja (csoportvezető: Tóth Zsombor)

előadás: MÓRÉ Tünde: *Perényi Gábor és Országh Ilona halotti orációja a hosszú reformáció kontextusában*

14.30–15.00 Reformációkutató és Kora Újkori Művelődéstörténeti Műhely

bemutatója: FAZAKAS Gergely Tamás, csoportvezető

előadás: SZÁRAZ Orsolya: *Bűnbánati modellek 17–18. századi magyarországi prédikációkban*

15.00–15.15 szünet

☞4. szekció☞

elnök: Szelestei Nagy László

15.15–15.45 MTA–ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport

bemutatója: BÁRTH Dániel, csoportvezető

előadás: MUNTAGNÉ TABAJDI Zsuzsanna – BÁRTH Dániel: *A felekezeti együttélés lokális alakzatai a 18. századi Magyarországon*

15.45–16.15 Régi Magyar Drámatörténeti Kutatócsoport

bemutatója: MEDGYESY S. Norbert, a csoport tagja (csoportvezető: Pintér Márta Zsuzsanna)

előadás: MEDGYESY S. Norbert: *A magyarországi színháztudomány kutatása, forrásai és kiadványai a kezdetektől 1800-ig*

16.15–16.45 ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport

bemutatója: HARGITTAY Emil, csoportvezető

előadás: SZÁDOCZKI Vera: *Katolikus népénekek a 17. század utolsó két évtizedében – Beszámoló a tervezett RMKT-kötetről*

17.00 zárszó

AZ ELŐADÁSOK ÖSSZEFOGLALÓI

Res Libraria Hungariae Kutatócsoport, Fragmenta Codicum

LAUF Judit – ZSUPÁN Edina: *Kálmáncsehi Domonkos New York-i breviáriuma és misekönyve*

Kálmáncsehi Domonkos évtizedeken át viselte a székesfehérvári Szűz Mária-társaskáptalan nagypréposti címét, majd váradi püspök, később kalocsai érsek lett. Fontos tagja volt Mátyás adminisztrációjának, de II. Ulászló kegyeit is élvezte. A történeti emlékezet különleges bibliofiliája miatt sem hagyta, hogy neve feledésbe merüljön, hiszen a könyvtárából olyan kódexek maradtak ránk, amelyek igen közel álltak az uralkodói könyvkultúrához. Az előadás tárgyául szolgáló kódex különösen jelentős a magyar művelődéstörténet szempontjából, ám a 20. századi kutatás valamelyest elfeledte. Jelentőségét mutatja, hogy Hoffmann Edit elsősorban e kódex segítségével bizonyította a budai könyvkészítő műhely létezését. A facsimile-válogatás megjelenése alkalmából komplex – liturgiátörténeti, kodikológiai, művészettörténeti – vizsgálatnak vetettük alá a kéziratot, előadásunkban az új eredményeket fogjuk bemutatni.

MTA–ELTE Lendület Liturgiátörténeti Kutatócsoport

FÖLDVÁRY Miklós: *Thesaurus absconditus: A barokk kor szertartáskönyveinek liturgiátörténeti forrásértéke*

A tridenti zsinat és a XX. század közötti időszakról a liturgikus könyvek tartalmi elemzése általában nem vesz tudomást. A „római” rítusra hivatkozó forrásokról a kutatók föltételezik, hogy következetesen a pápai kúriának az 1500-as évek végén rögzített, szabványos gyakorlatát képviselik. A Franciaországban népszerű neogallikán forrásokat mint méltán elfeledett torzulásokat tartják csak számon. A rendi és egyházmegyes hagyományt megjelenítő emlékeknek ugyanakkor hajlamosak túlzott tekintélyt tulajdonítani. A jelen előadás mellett érvel, hogy a barokk kor egyáltalán nem tekinthető merevnek vagy terméketlennek ebben a tekintetben. A különböző típusú és eredetű szerkönyvek áttekintésével föl kívánja hívni a figyelmet egy nagy, de szinte teljesen kiaknázatlan forráscsoportra, majd értékeli az első, még messze nem végleges, de máris eligazítani képes tapasztalatokat róla.

Res Litteraria Transylvaniae Vetus Irodalom- és Művelődéstörténeti Műhely

FARMATI Anna: *Kezdetnek itten különb-különb használatos írások... Szövegek, írók és olvasók Erdélyben*

Az előadás a ferences Nyújtódi András írásgyakorlatán, fordítói és szöveghasználoi attitűdjeinek elemzésén keresztül, a Székelyudvarhelyi kódex első három részére koncentrálva, az erdélyi írásbeliség és lelkiségtörténet első színfoltját mutatja be abban a kontextusban, amelyben használatban lehetett, illetve amelyben az erdélyi írásbeliség jelképes kincsévé vált.

Kora Újkori Jezsuita Iskoláztatás Kutatócsoport

KÁDÁR Zsófia – FAZEKAS István: *Nyugat-magyarországi jezsuita gimnáziumi anyakönyvek társadalomtörténeti tanulságai (Pozsony, Győr, Nagyszombat)*

A jezsuiták a kora újkori Magyarországon és Erdélyben a katolikus egyházi középoktatásban kulcsszerepet játszottak: mintegy harminc középiskolát működtettek szerte az országban. A legkorábbi alapításaik közé tartozó nyugat-magyarországi gimnáziumok anyakönyvei csaknem hiánytalanul maradtak fenn, fontos és mindeddig kiaknázatlan társadalomtörténeti forrásokként. Előadásunkban a pozsonyi (1650–1773), a győri (1630–177) és a nagyszombati (1616, 1625–1772) anyakönyvek számítógépes feldolgozását mutatjuk be, és áttekintjük a kapcsolódó kutatásainkat. A matrikulák segítségével minden eddiginél részletesebb képet alkothatunk a tanulók életkoráról, származási helyéről, társadalmi állásáról, felekezeti és „natio” szerinti (anyanyelvi) hovatartozásáról. Az egymásra vetített beiratkozási adatok betekintést engednek a korabeli iskoláztatási stratégiákba, a gimnáziumok osztályszerkezetébe, a felépített anyakönyvi adattár kiindulópontul szolgálhat további összetett lekérdezésekhez, a diákok későbbi pályaképének vizsgálatához is.

MTA–PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport

TUSOR Péter: *A bécsi pápai nunciatura jelentése a rendi szervezkedésről (1665. november)*

Az előadás középpontjában egyetlen forrás áll. Egy nunciusi jelentés, mely 1665. november végén kelt. Giulio Spinola bécsi pápai követ olasz nyelvű beszámolója titkos tárgyalásáról Szelephény György kancellárral. E dokumentumot elemezzük és értelmezzük az 1660-as évek rendi szervezkedések és összeesküvések publikált forrásai, régi és új szakirodalma alapján, továbbá kibontjuk a sűrű jelentéstartalmú diplomáciai *dispacciót* a nemzetközi politika korabeli trendjei mentén, illetve a bécsi udvar viszonyainak, céljainak keresztmetszetében.

Pázmány Péter Kutatócsoport

AJKAY Alinka – HARGITTAY Emil: *„Calvinus hiszekegy Istene” – a legújabb kutatási eredmények*

1609-ben jelent meg a Kálvin-ellenes vitairat, amely Pázmánynak legszélsőségesebb támadó írása. Nem véletlen, hogy ennek nyomán országos botrány keletkezett, Pázmányt az országgyűlés elé akarták idézni. A mű létrejöttének hátterét, indokát, Pázmány szakmai kompetenciáját, vitamódszerét tárja fel apró részletességig a néhány napja megjelent könyv, amely a kutatócsoport kritikai kiadás-sorozatának 12. darabja.

A kora újkori unitárius prédikációirodalom története Erdélyben és Magyarországon

MOLNÁR Dávid: *Kivételes unitárius kompilációk a 17. század végéről*

Egyre többen foglalkoznak unitárius prédikációirodalommal, de Gellérd Imre úttörő munkája továbbra is nélkülözhetetlen. Ennek a munkának a magyar változatában Gellérd Homoródszentmártoni Kovács Jánost és művét, a *Prédikálószekeket* is ismertette. Homoródszentmártoni

Kovács János háromszéki unitárius esperes volt, *Prédikálószéke* pedig hetvenhét 1693–1695 között elmondott prédikációt tartalmaz. Több beszéd kompiláció. Az előadásomban ezek közül kettőt vizsgálok meg. Az egyiket különböző felekezetű szerzők szövegeiből ollózták össze, a másikat pedig ugyanannak a szerzőnek azonos textusra íródott beszédeiből.

MTA BTK Lendület – Hosszú Reformáció Kelet Európában 1500–1800

MÓRÉ Tünde: *Perényi Gábor és Országh Ilona halotti orációja a hosszú reformáció kontextusában*

Országh Ilona 1552-ben lett a későbbi országbíró, Perényi Gábor felesége. Férje 1567-ben, míg Országh 1569-ben hunyt el, mindkét alkalomra készült temetési oráció, amelynek szerzője Szikszai Fabricius Balázs volt. Országh Ilona búcsúztatása 1570-ben jelent meg, amikor újra kiadták a Perényi halálára készült orációt is. (*Orationes duae funebres. Prior de vita et obitu... Gabrielis Perenii... in regno Hungariae iudicis. Posterior de vita et morte... Helenae Orszag consortis eiusdem... Perenii*, Wittenberg: Clemens Schleich – Antonius Schöne, 1570). Az előadás a szövegeket abból a szempontból vizsgálja, hogy milyen követendő mintákat használ a halálra és a gyászra való felkészülés témájával kapcsolatban.

Reformációkutató és Kora Újkori Művelődéstörténeti Műhely

SZÁRAZ Orsolya: *Bűnbánati modellek 17–18. századi magyarországi prédikációkban*

Előadásomban azt vizsgálom, hogy a 17–18. századi magyar nyelvű prédikációk a penitenciatartásnak milyen mintáit közvetítették. Elsősorban arra keresem a választ, hogy a bűnbánótól milyen érzelmeket és az érzelm kifejezés milyen megnyilvánulásait várták el.

MTA–ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport

MUNTAGNÉ TABAJDI Zsuzsanna – BÁRTH Dániel: *A felekezeti együttélés lokális alakzatai a 18. századi Magyarországon*

Az előadás két előadója két esettanulmányt villant fel, amelyekből kis történetek formájában bontakoznak ki a 18. századi felekezeti együttélés mikroszintű helyi mintázatai. A felekezeti egyháztörténetírás megszokott platformjai és makro-narratívái helyett itt (mint cseppben a tenger) konkrét ügyeken keresztül, az adott szociokulturális miliő előtt mutatkoznak meg az együttélés konfliktusos és harmonikus alakzatai.

Régi Magyar Drámatörténeti Kutatócsoport

MEDGYESY S. Norbert: *A magyarországi színházas kutatása, forrásai és kiadványai a kezdetektől 1800-ig*

Magyarországon a XVI. század végétől 1792-ig a színház világát a katolikus és protestáns középiskolák jelentették. A szakrális és profán témájú, latin, magyar, német és szlovák nyelvű, sokszereplős, gyakran több felvonásos iskoladrámák funkcionális színpadként az oktatás, vagy Csíksomlyó esetében a tanítás mellett a lelképásztori munka szerves részei voltak. Az 1979 óta működő kutatócsoportot a közelmúltig Kilián István (1933–2021) professzor neve

fémjelezte. A barokk lelkiség egyik tápláló forrását jelentő közel 12 000 iskolai színi előadásról a Kutatócsoport munkájaként adattárak és monográfiák jelentek meg; amellett 1988 óta három évente – legtöbbször Egerben – nemzetközi konferencián hangoznak el a kutatási eredmények. A magyar nyelvű drámaszövegek és színlapok 1989 óta a *Régi Magyar Drámai Emlékek* (RMDE) XVIII. századi kritikai könyvsorozatában látnak napvilágot, eddig 12 vaskos kötettel. A munkacsoport most a *Ferences iskoladrámák* 4–5. kötetén dolgozik, jelenlegi sorozatszerkesztők: Demeter Júlia és Pintér Márta Zsuzsanna, a sajtó alá rendezésben Medgyesy S. Norbert vesz részt, a zenetörténeti és népzenei kutatásokat Kővári Réka végzi, a latin szövegeket Miskei Antal vizsgálja és a sorozatot Horváth Mónika lektorálja. Az előadás végén röviden lesz szó az iskoladrámákat 2002 óta rendszeresen bemutató Boldog Özséb Színtársulat (BÖSZK) munkájáról, valamint a lelkiségtörténet körébe sorolható vasi Perenye népénekincséről és a magyar szentek (István, László, Márton) énekeskönyveiről és lemezeiről.

ELKH–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport

SZÁDOCZKI Vera: *Katolikus népelemek a 17. század utolsó két évtizedében – Beszámoló a tervezett RMKT-kötetről*

Az RMKT 17. századi sorozatában eddig tizenhét kötet jelent meg, melyek részben korszakokként (pl. a két Rákóczi György korának költészete), részben tematikus (szerelmi és lakodalmi költészet) vagy felekezeti (unitárius, szombatos, katolikus és protestáns énekek) csoportosításban adják közre anyagukat, ezzel csaknem teljesen feldolgozva a század költői termését. A katolikus népelemek 1651-ig a 7. kötetben, az 1660-as 1670-es évek népelemei pedig a 15. A–B kötetekben olvashatók Holl Béla és Stoll Béla szerkesztésében és jegyzeteivel. A század utolsó két évtizedében megjelent két jelentősebb katolikus énekeskönyv (Illyés István *Zsoltári és Halottas énekek*, Náray György *Lyra coelestis*) és a számos egyéb kötetben fellelhető ének sajtó alá rendezését, közreadását és jegyzetelését a Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport vállalta magára. Az előadás ennek a munkának a bemutatására törekszik. Számba veszi mindazokat a nyomtatásban és kéziratban fennmaradt köteteket a korszakból, melyekben énekek találhatóak, felvázolja a már elvégzett és még elvégzendő munkát és a megoldásra váró problémákat.

